

имперії служить всероссийському ея императорского величества престолу в воинском званий, которое что мні, нижайшому, по вишепредставленным обстоятельством приличественно есть и от сотенного глуховского правления взнесенним прошедшего 754 году сентября от 23 в генеральную войсковую канцелярию доношением за-свідителствовано. Сего ради вашей ясневелможности рабско прошу высокомиловитивні призрів на вишедонесенние мої обстоятелства должност звания войскового, в число протчих сотні Глуховской товарищем мні, нижайшому, пожаловати. На то высокоповелителним откритим вашей ясневелможности універсал видат.

К сему доношению жител глуховский Стефан Бортнянский руку приложил.

Февраля 5 д. 1755 году.

Сего февр. 6 жител глуховский Стефан Бортнянский поданное доношение представляя, что родился и служил в солтиском званий».

(ЦДІАК України, ф. 269, оп. 1, № 1685, арк 2–2 зв. Оригінал. У цій же справі на арк. 4–5 знаходиться чернетка цього ж документа).

ПОСИЛАННЯ

1. Шудря М.А. Бортнянський Дмитро Степанович // Києво-Могилянська академія в іменах XVII–XVIII ст. – К., 2001. – С. 84–85; Історія української музики. – Т. 1. – К., 1989. – С. 26–31, 210–211; Іванов В. Дмитро Бортнянський. – К., 1980; Українська музична спадщина. – Вип. 1. – К., 1989.

2. Іванов В. Дмитро Бортнянський. – К., 1980 – 144 с.

3. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст. / Упорядник В. Горобець. – К., 1993. – Київ. – 392 с.

Мьцьк Ю.А. Несколько архивных документов к истории семьи композитора Дмитрия Бортнянского

В данном сообщении приводятся тексты четырех не опубликованных ранее архивных документов касательно рода Бортнянских и биографии отца великого украинского композитора, уроженца Глухова Дмитрия Бортнянского – Стефана.

Ключевые слова: Глухов, Гетманщина, Бортнянский, композитор, архив, биография.

Mytsyk Yu.A. Several archival documents to the family history of composer Dmytro Bortniansky

This message contains the texts of four previously unpublished archival documents regarding the family of Bortniansky and the biography of the father of the great Ukrainian composer, a native of Hlukhiv Dmytro Bortniansky – Stefan.

Key words: Hlukhiv, Cossack Hetmanate, Bortniansky, composer, archiv, biography.

01.03.2019 р.

УДК [94(977)(093.4):347.67]«17»

А.В. Попружна

НЕОПУБЛІКОВАНА ДУХІВНИЦЯ ПИСАРЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО ВІЙСЬКОВОГО СУДУ ІВАНА ПИКОВЦЯ З КОЛЕКЦІЇ О. ЛАЗАРЕВСЬКОГО

Метою статті є оприлюднення неопублікованої досі духівниці представника козацької старшини. Знайдена духівниця є цінним джерелом соціально-економічного, родинного, духовного, повсякденного життя козацької еліти XVII–XVIII ст.

Ключові слова: духівниця, тестамент, козацька старшина.

Актуальність статті зумовлена зростанням інтересу до вивчення історії повсякденності, складовою якої були поховальні ритуали і практики. Гетьмани, представники генеральної старшини, полковники, сотники, бунчукові товариши завчасно готувалися до завершення земного буття – укладали заповіти, будували храми, замовляли портрети й епітафії, поминальні записи у помяниках.

Важливим атрибутом поховальної культури козацької еліти були духівниці (заповіти, тестаменти). В Україні дослідження тестаментів XVII–XVIII ст. було започатковано ще наприкінці XIX – на початку XX ст. Вони привернули увагу відомих українських істориків О. Лазаревського [8] та В. Модзалевського [9]. Духівниці XVI–XVII ст. як правові документи розглянув А. Кристер [7]. Після досить тривалої перерви заповіти знову опинились в полі зору сучасних істориків України – Л. Демченко [4]. О. Кривошеї [6], Н. Білоус [1], О. Винниченко [2].

Втім, незважаючи на зростання уваги до спадкових актів, до наукового обігу введено недостатню кількість цих джерел.

У складі колекції О. Лазаревського [10] в Інституті рукопису НБУ імені В.І. Вернадського зберігається текст неопублікованої досі духівниці, що належить писарю Генерального військового суду Івану Пиковцю [11].

Заповідач склав духівницю у грудні 1750 р. напередодні своєї смерті у лютому 1751 р. В. Модзалевський повідомив, що рід І. Пиковця походив з Лубенщини. Так, відомо, що дід заповідача Матвій був лубенським козаком наприкінці XVII – на початку XVIII ст., а батько Василь Матвійович – полковим писарем, а згодом лукомським сотником (1709–1718). Іван Пиковець був «учнем філософії» Києво-Могилянської академії, а з 1732 по 1737 рр. – сотником Лукомським. З 1745 р. і до смерті перебував на посаді писаря Генерального військового суду [12, с. 432].

Головними спадкоємцями І. Пиковця були дружина і дочка. Виправдовуючись за розтрачений посаг дружини, І. Пиковець заповів їй рівнозначну грошову суму. У духівниці І. Пиковця цінним є перелік рухомого майна, зокрема срібного посуду, коштовностей. Усе це збагачує наші уявлення про побут і смаки представників козацької старшини кінця XVII – початку XVIII ст.

Особливу увагу І. Пиковець приділив напуттю дружині щодо гідного виховання дочки Марфи.

І. Пиковець також чітко зазначив, що у разі смерті чи

бездітності дочки, її частина повинна була передатись на користь третіх осіб – рідного або двоюрідного брата заповідача.

Текст духівниці надає можливість познайомитися зі структурою спадкових актів військової еліти Гетьманщини XVII–XVIII ст., збагачує відомості про вподобання, смаки, певні позиції в родині, стиль господарювання, родинні взаємовідносини, топографічні назви передмістя Глухова середин XVIII ст.

Документи опрацьовані на підставі правил передачі тексту кирилических документів XVI–XVIII ст. популярним методом. Нерозпізнані місця в текстах духівниць позначені трьома крапками в квадратних дужках. Висловлюємо вдячність директору Л. Дубровиній та співробітникам Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського за допомогу в підготовці даної публікації.

Духівниця писаря Генерального військового суду Івана Пиковця

1750 года декабря 20 дня. Понеже по воле вседействующего Бога пришло мне время в нынешней моей болезни к смерти, того ради пожелал я в оставшем по мне имени учинить между женою моею Еленою Андреевною, дочерю Лизогубовною [1] и дочерю моею малолетною Марфою [2] расположение следующее: по смерти тестя моего бунчукового товариша Андрея Лизогуба [3] и тещи моей Параскеви Миклашевсковы [4] по разделу с прочими шваграми моими и с другими наследниками, принял я наследственную часть на жену мою з денег – червоних золотих 2600, талярей битих 1000, да рублей 2500, и того, исчисляя червонец по два рубли и по двадцати копеек, а таляр битий по рублю и пяти копеек, (как оные променяваны), выходит всех денег – 9770 рублей; и яко таковыя денги не при выдачи жени моей за мене давали, но уже по смерти тестя и тещи по разделу мне достались, так и веновному реестру быть уже не довелось.

Оные же денги на покупку разных грунтов и домашние нужды издержанни; для того я напервое удоволяя жену мою за ея денги, записую ей и утверждаю отческую свою маетность село Мозоловку, со всеми принадлежащими к нему угодии с купленными мною грунты около оною ж села состоящими, да на гребле Воинской, на речке Суле коло едно мучное, во вечное владение; а ежели бы брат мой или дочер, или хто другий з родственников моих, похотел жену мою за оною село турбовать, то должен положить ей вишписанние денги 9770 рублей.

А дочери моей Марфе запись во вечное ей и наследников ея владение село Ивановку з хутором Криворудским и со всеми угодии, как мое владение было, деревню Леляки, в полку Переясловском состоящую, со всеми угодии, половину з грунтов Лубенских и Калайденских, сколько по разделу з братом моим достанется; луки Лящевскія, которіе по разделу з братом моим мне достались и которіи я владел; да на гребле Воинской, на реке Суле полтратя кола. Что принадлежит до купленных мною грунтов, то с оных определяю дочери моей все в сотне Лукомской и

около местечка Лукомля состоящие грунты, мельницы, леси, пахатние и сенокосние и прочие угодия и всех подсосудков; а особливо за селом Мойсеевкою хутор Бурбинский з слободкою и сенокосы у Великих Лоз, со всеми принадлежащими угодии; да в сотне Глуховской, на гребле Каменской, на речки Сейму шесть кол млина, купленные мною у Стожков, и тамошние грунты, в оних же Стожков купленные, с подсосудками; в хуторе Рубановском части купленные у бунчукового товариша Федора Ширая и у свояченины моей Тетяны Войниковой, а по первому мужу Журавковой; а остальные все грунты, яко то: двори и комори в городе Глухове, мельницу Есманскую с принадлежащими к ней угодии и прочие всякие грунты и угодия в сотне Глуховской состоящие, також коло едно млина на гребле Каменской в клетце, с погною с паном Марковичем, а другая коло части, которая на мене надлежала, кроме тех кол, которіе наследственно на оную жену мою принадлежат, а именно: шесть також купленные грунты в селе Хижаках и в деревне Лисогоровке все то жене моей записую и утверждаю.

Скот овец, яко то стадо кони еждалие, товар воли, овци и прій разделится пополам и една часть жене мает, а другая часть дочери моей быти должна.

Сребло, которое жени моей приданное, а именно [...] три, букал один, подсосов два, ложок дванадцать, кубков дванадцать, фляшка, рюмок шесть, чарок дванадцать, стаканов пивных три да еще ложок две, тое все имеет остаться при жене моей, яко ея собственное, а остальное мое сребро женою и мною прикупленное записую дочери моей. Цинь мною жене моей справленни и ея собственние.

Тажко перла ланцужки и прочне к женскому убору ценности ея приданное и мною купление все при ей, жене моей остаться должно.

Оловянную и медную посуду разделить пополам и одну часть жене моей, а другую дочери моей записую, а что по всевисочайшей ея Императорского величества милости жаловано мне перстень брелантовый и хутор соболев, тое дочери моей определяю.

Что же касается до опеки дочери моей малолетней, то понеже с кровно [...] телко надеюся, что жена моя, яко мать одной дочери воспитание ея добропорядочно. Для того ей ввряю в опеку и в материнское призрение помянутую дочь мою, которую оная жена моя должна содержать в добром воспитании и обучать принадлежащему до совершения ея лет и все, что в мене на оную дочь мою з маетностей и спрочего определено, все то содержать добропорядочно с надлежащею прибилю, которую собирая исправляет дочери моей все почестности.

Что принадлежит к посагу и когда по воле Божией придет время отдати ея замуж, удоволить ея приданым довольным. А к тому определяю ей карету желтую, купленную мною на Москве [...] [...] Шабль мой, ронди и сребла определяю дочери моей, також ценъ мой, все записую дочери моей.

Ежели бы по воле Божий дочь моя или малолетней будучи, или хотя вишедши в замужье да бездетна помер-

ла, тыда имеет жена моя взятъ себе з определенног ей имения в Рубановке часть дома, Теринские мелницы, хутор Бурбинский, [...] купленные мною грунта и двор Лундский з угодий, а прочие грунта и маетности і в угодия також скот весь, сребро оловянная и медная посуда, ронд и шабля і седла и все рухومية вещи и украшения оно дочери моей и мает остатся при брату моему и при наследнице дочери его, а жалованное мне хуторо соболее имеет тыгда бить жене моей, а ежели бы и брат и дочь его без наследия по смерти, тыгда село мое Ивановка в хуторе и со всеми угодия должно бути двоюрідному брату моему сотнику Ковалевскому.

Енерального господина и пана Пиковця при битности нашей сочинен и что в сем тестаменте написано, тое точном в его високо благородия господина Пиковця из уст его легацію чули і в том в освидетельство по его персональному прошению подписались.

Атаман глуховский Иван [Еснович]

Глуховской ратуши писар Семен Евстоев[?]

Року тысяча семсот пятьдесят первого месяца февраля «4».

Више писаний духовній тестамент писара суда воскового генерального Івана Пиковця составленний при доношені от жени ево, ея милости пани Елени Андреевой дочери Лизогубовни, в сотенном глуховском правлении презентован и по прошение ей в книги меские вписан и подписом рук наших и с приложением урядовой печати обратно, яко потребуемой стороне видано.

Року и дня вишеписаних на подлених тако

Сотник Глуховский Дамен Туровский

По листам писар сотений Федор Вилчин

Глуховской сотенной ратуши писар Лукіан Гончарев

(*Институт Рукопису НБУ ім. В. Вернадського, ф. 1, спр. 57586*).

Примітки

1. Олена Андріївна Лизогуб – дружина І. Пиковця, дочка Андрія Юхимовича Лизогуба – конотопського сотника, який дав за нею посагу 9770 рублів. Після смерті чоловіка вдруге вийшла заміж за бунчукового товариша Данила Требинського.

2. Марфа – малолітня і єдина дочка і І. Пиковця.

3. Андрій Лизогуб – бунчуковий товариш, тесть І. Пиковця. Помер у 1737 р., залишивши удову Параскеву Михайлівну з чотирма дочками, син Антон загинув у Гилянському поході.

4. Параскева – теща І. Пиковця, дочка стародубського полковника Михайла Миклашевського.

ПОСИЛАННЯ

1. Білоус Н. Тестаменти киян середини XVI – першої половини XVII століття / Н. Білоус. – К.: Видавничий дім «Простір», 2011. – 200 с.

2. Винниченко О. «Своя смерть»: річпосполитський шляхтич перед обличчям вічності (за ранньомодерними тестаменами) / О. Винниченко // Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії в 2-х томах. Т. 2: Світ речей і повсякденних уявлень / Відповідальний редактор Віктор Горобець. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. – С. 272–297.

3. Гедьо А. Заповіти як джерело з історії повсякденного життя Ніжинської грецької громади XVIII – першої половини XIX ст. /

О. Гедьо // Краєзнавство. – 2010. – № 3. – С. 116–122.

4. Демченко Л. Волинські тестаменти XVI ст.: Дипломатичний аналіз / Л. Демченко // Наукові записки: Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – К., 1997. – Т. 2. – С. 35–48.

5. Кочеркевич Я. О. Побожні формули у заповітах міщан м. Львова другої половини XVI–XVII століть: дипломатичний аналіз / Я. О. Кочеркевич // Архіви України. – 2010. – № 5. – С. 45–61.

6. Кривошея О. Тестаменти як складова фамільних архівів / О. Кривошея // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Вип. XXVI. – К., 2009. – С. 81–91.

7. Кристер А. Духівниці XVI–XVII віку / А. Кристер // Ювілейний збірник на пошану акад. Д.І. Багалія. – К., 1927. – С. 493.

8. Лазаревский А. Духовниці / А. Лазаревский // Черниговские губернские ведомости. – 1857. – № 19. – Часть неофициальная.

9. Модзалевский В. Два старинных духовных завещания / В. Модзалевский // Историко-литературный сборник: Посвящается В. Срезневскому (1891–1916). – Л., 1924. – С. 94.

10. Тестаменти (1636–1761) // Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського, ф. 1, спр. 57489–57601.

11. Духівниці писаря Генерального військового суду Івана Пиковця. 1750 р. // Інститут Рукопису НБУ ім. В. Вернадського, ф. 1, спр. 57586.

12. Модзалевский В. Малороссийский родословник. – Т. 4 – К., 1914. – С. 432–452.

Попружня А.В. Неопублікованное завещание писаря Генерального войскового суда Ивана Пиковца из коллекции А. Лазаревского

Целью статьи стала публикация завещания представителя казацкой старшины середины XVIII в. Текст завещания – ценный источник социально-экономической, семейной, духовной жизни представителей казацкой элиты XVII–XVIII вв.

Ключевые слова: духовница, тестамент, казацкая старшина.

Popruzhnja A.V. Unpublished testament of the clerk of the General military court Ivan Pykovets from the Lazarevskiy's collection

The object of the article is publication of Cossack authority's testament of the middle of the XVIII century. The contents of the testaments are unique origins of social and economical, family and spiritual life of Cossack authority's.

Key words: last will, testament, cossack elite.

19.03.2019 р.

УДК 930+94(477)

В.І. Абакумова

З ФОНДУ «КАНЦЕЛЯРІЇ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АРТИЛЕРІЇ, м. ГЛУХІВ, НІЖИНСЬКОГО ПОЛКУ» (ЦДІАК)

Публікується Указ імператриці Катерини II про заборону проведення в державі лотереї. Друкована копія документа зберігається у фонді Центрального державного історичного архіву України (Київ). Указ був отриманий Канцелярією Генеральної військової артилерії, яка розміщувалася в Глухові. Канцеляристи розіслали указ для повсюдного ознайомлення на території, підвладній Другій Малоросійській колегії.

Ключові слова: Друга Малоросійська колегія, Канцелярія Генеральної військової артилерії, імператриця Катерина II, указ, лотерея.

У Центральному державному історичному архіві в м. Києві зберігається фонд 1641 «Канцелярія Генеральної військової артилерії, м. Глухів, Ніжинського полку» (1740–1778 рр.).